

ВИБОРИ '12

спостереження

ПЕРШИЙ ЗВІТ

за результатами загальнонаціонального спостереження* за парламентськими виборами – січень-квітень 2012 року

**Громадське спостереження ОПОРИ – це тип активної діяльності мережі, спрямований на незаангажовану оцінку процесу підготовки та проведення виборів, а також на запобігання порушенням через тотальний громадський контроль. Професійний моніторинг всіх етапів виборів здійснює опосередкований вплив на якість кампанії. Шляхом збору та поширення інформації серед цільової аудиторії, формується громадська думка всередині країни та за її межами. В стратегічній перспективі громадське спостереження фокусується на покращення системи виборів та окремих процедур. У 2012 році під час виборів народних депутатів України до ВРУ мережа ОПОРА реалізує масштабну кампанію довготермінового та короткотермінового спостереження, організує статистичний підрахунок голосів щодо результатів голосування за пропорційною складовою виборчої системи на основі репрезентативної вибірки, забезпечить 100% покриття дільниць своїми спостерігачами в окремих одномандатних мажоритарних виборчих округах. У рамках довготермінового спостереження в кожному з 225 округів працюватимуть спостерігачі ОПОРИ, а в день виборів до них приєднається ще 3 500 активістів. Організація використовуватиме новітні засоби поширення інформації щодо результатів спостереження, серед яких інфографіка та інтерактивні карти.*

Київ-2012

ОПОРА ▲

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ВИСНОВКИ	3
РЕКОМЕНДАЦІЇ	4
РЕЗОНАНСНІ РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ	5
РІШЕННЯ ЦВК ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КІЛЬКОСТІ ВИБОРЧИХ ОКРУГІВ У РЕГІОНАХ	7
АКТИВНІСТЬ ПОТЕНЦІЙНИХ КАНДИДАТІВ	9
РЕГІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ СТАРТОМ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ	13
УЧАСТЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	16
АГІТАЦІЙНА КАМПАНІЯ ДО ПОЧАТКУ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ	17

ВСТУП

Парламентські вибори 2012 року є вкрай важливим тестом для держави. За результатами буде зрозуміло, чи стане Україна повноцінним членом європейського співтовариства, чи готові політичні еліти до відкритої конкурентної боротьби, наскільки сформоване громадянське суспільство. Політична ситуація є доволі напруженою та характеризується відкритим протистоянням між провладними та опозиційними партіями, що блокує повноцінний законотворчий процес. Водночас, в умовах світової економічної кризи Україна є однією з небагатьох європейських країн, що планує підвищувати соціальні стандарти напередодні виборів. Очевидно, що такі рішення є недалекоглядними.

Хоч законодавчі терміни кампанії обмежуються 90 днями, а її офіційний відлік призначено на 30 липня, активність політичних сил та розгортання роботи в регіонах сигналізує про фальстарт.

Характерними ознаками виборчої активності є зовнішні та внутрішньопартійні прояви політичної боротьби. До перших традиційно належить поживавлення агітаційних заходів, збільшення кількості політичної «джинси» у медіа, розгортання благодійної діяльності, тури та робочі поїздки в регіони, організовані політиками національного рівня. Внутрішньопартійна боротьба є менш публічним явищем та проглядається крізь реорганізацію партійних структур, безпідставну на перший погляд зміну керівництва, політичну міграцію партійних активістів, зокрема, і серед керівників органів місцевого самоврядування. Останні відіграватимуть ключову роль у виборчій кампанії 2012 року. На даному етапі актуальним залишається питання висування узгоджених між політичними партнерами кандидатів у одномандатних округах. Комітет опору диктатурі, як і близькі до влади політичні партії змушені шукати мінімального компромісу щодо поділу округів. Втім, цей процес супроводжується конфліктами, які подекуди виходять у публічну площину.

ВИСНОВКИ

1. Останні рішення Конституційного Суду України щодо визнання **неконституційними положення частини другої статті 22 ЗУ «Про вибори народних депутатів України»** стосовно рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України – міста Київ та щодо можливості одночасного включення однієї і тієї ж особи до виборчого списку кандидатів у загальнодержавному багатомандатному та одномандатному мажоритарному округах є наслідком застосування політично вмотивованих підходів до проблем виборчого процесу, в тому числі на етапі підготовки та узгодження законопроекту. Право на подвійне балотування ще на етапі публічного обговорення законопроекту різко критикувалося громадськістю, зокрема, і Консорціумом виборчих ініціатив, як таке, що не відповідає основному закону. В той же час, рішення КСУ про закордонні виборчі дільниці дискримінує частину громадян України за ознакою місця проживання.

3. Громадська мережа ОПОРА відзначає зважений підхід Центральної виборчої комісії до визначення кількості виборчих округів у Автономній Республіці Крим, 24-х областях, містах Київ та Севастополь. Застосування принципу пропорційного співвідношення кількості виборців у кожному регіоні до загальної кількості виборців в Україні дозволило об'єктивно врахувати демографічні тенденції та запобігти поширенню політичних зловживань. Водночас, остаточні оцінки територіальної організації виборів можна зробити лише після завершення етапу їх нарізки, тобто, визначення меж.

4. Фальстарт передвиборчої кампанії свідчить про неефективність механізмів внутрішньопартійної демократії в Україні. Закріплення кандидатів за одномандатними округами надмірно централізовано.

5. Політичні конфлікти між потенційними конкурентами не є масовим явищем. Зафіксовано поодинокі випадки внутрішньопартійних розколів та переходів, публічне протистояння між опозиційними політичними силами, факти реєстрації партійних клонів тощо.

6. Зафіксовано надмірну увагу контролюючих, правоохоронних органів та судів до суб'єктів, які заявили про намір брати участь у виборчій кампанії. Така активність під час виборів є ключовим викликом для публічної влади, яка повинна бути максимально виваженою та аполітичною.

7. Активність потенційних суб'єктів виборчого процесу найчастіше проявляється через зовнішню рекламу, зустрічі із виборцями, організації соціальних, благодійних, молодіжних та протестних акцій, агітаційних заходах під виглядом соціологічних та громадських опитувань. Потенційні кандидати інтенсивно використовують благодійність у своїх передвиборчих інтересах, що ставить волевиявлення громадян у некоректну залежність від матеріальних благ. Крім того, такий вид добродійності згідно виборчого законодавства може трактуватися як підкуп виборців. ОПОРА вітає роз'яснення ЦВК щодо порядку проведення передвиборчої агітації та проблеми непрямого підкупу виборців

8. Найбільшу передвиборчу активність виявляють політичні сили, які за останніми соціологічними опитуваннями долають 5% бар'єр (Дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, проводилося з 30 березня по 4 квітня 2012 року) або знаходяться на його межі. Застосування в Україні змішаної виборчої системи у комплексі із підвищеним бар'єром об'єктивно сприяє регіоналізації партійної діяльності. Поряд із домінуванням у виборчому процесі найбільш рейтингових партій, можуть виникати політичні групи, які обмежуватимуть свою діяльність окремими регіонами чи територіями. Ця перспектива послаблюватиме політичну структурування українського парламенту та ускладнюватиме формування загальнонаціональних політичних програм.

9. В межах України поширюється практика розміщення замовних матеріалів (джинси), використання комунальних ЗМІ в інтересах окремих політичних сил, зафіксовано факти порушення журналістських стандартів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Центральній виборчій комісії:

- підвищити прозорість своєї діяльності, у т.ч. шляхом повноцінного інформування громадськості про проміжні етапи підготовки проектів рішень;
- запровадити практику попереднього оприлюднення проектів рішень;
- забезпечувати завчасне та систематичне інформування національних та міжнародних спостерігачів, представників ЗМІ щодо порядку денного засідань ЦВК;
- оприлюднювати на офіційному веб-сайті стенограми засідань Комісії, з метою повного інформування громадськості про процес ухвалення рішень.

Політичним партіям та потенційним кандидатам:

- провести публічні обговорення кандидатур у народні депутати України, у т.ч. шляхом створення місцевих дискусійних платформ, впровадження практики внутрішньопартійного праймерізу;
- оприлюднити заплановані джерела фінансування передвиборчої кампанії;

Народним депутатам України:

- утримуватись від внесення змін до ЗУ «Про вибори народних депутатів України»;
- відмовитись від використання службових приводів в інтересах власних передвиборчих кампаній.

Керівникам центральних та місцевих органів влади:

- взяти на себе публічні зобов'язання щодо невторчання державних службовців у виборчий процес;
- забезпечити умови для моніторингу діяльності органів влади під час виборчого процесу, у т.ч. шляхом вільного доступу громадських спостерігачів на публічні та колегіально-нарадчі заходи органів влади.

РЕЗОНАНСНІ РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ

Рішення Конституційного Суду щодо передбаченого ЗУ «Про вибори народних депутатів» права кандидатів на паралельне балотування в одномандатних мажоритарних виборчих округах та за списками партій, є абсолютно прогнозованим. Аналогічна норма визнана неконституційною у 1998 році. Мотиваційна частина ґрунтувалася на порушенні принципу рівності суб'єктів виборчого процесу. На думку ОПОРИ, саме змішана виборча система проковує нерівні умови для суб'єктів виборчого процесу, що балотуються за різними складовими системи. Позитивним фактором є те, що КСУ оперативно розтлумачив норму та не проковував правового колапсу, відтягуючи розгляд звернення до початку етапу реєстрації кандидатів. В той же час, рішення щодо неконституційності рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до одномандатних округів столиці, по суті, звужує конституційне право громадян, що перебувають за межами держави, обирати.

4-5 квітня 2012 року Конституційний Суд України ухвалив два рішення, якими було визнано неконституційними норми Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо одночасного висування кандидатів у народні депутати України за пропорційною та мажоритарною складовою виборчої системи та рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів м. Київ.

Рішенням Конституційного Суду України № 7-рп/2012 (<http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=173889>) у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України визнано неконституційними положення частини другої статті 22 ЗУ «Про вибори народних депутатів України» **стосовно рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць** до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України – міста Київ. Конституційний Суд України обґрунтував своє рішення трьома основними висновками:

- застосування положень законодавства, відповідно до яких виборці, що проживають або перебувають за кордоном, голосують за кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, що утворюються в столиці України – Києві, не забезпечує відображення волевиявлення тих виборців, які проживають на території столиці;
- не можуть бути забезпечені рівні правові можливості кандидатів у народні депутати України, які балотуватимуться в одномандатних виборчих округах у місті Київ, оскільки обмежуються можливості таких кандидатів формувати вільне волевиявлення виборців, які проживають або перебувають за кордоном;
- вимога законодавства щодо рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів м. Київ, з урахуванням співвідношення кількості виборців, які проживають або перебувають за кордоном, та виборців у Києві, не узгоджується з межею відхилення кількості виборців в одномандатному виборчому окрузі, а саме – до дванадцяти відсотків від орієнтовної середньої кількості виборців в одномандатних виборчих округах.

Судді Конституційного Суду України Володимир Шишкін та Петро Стецюк висловили окремі думки до цього рішення, в яких воно визнавалось немотивованим. Об'єднання громадян України, які перебувають за кордоном, публічно заявили про свою незгоду з таким

трактуванням Конституції та позбавленням їх права голосу в одномандатних мажоритарних округах. Визнання неконституційною норми стосовно рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України, звужує виборчі права громадян нашої держави, що проживають за кордоном. Заборонивши відповідну норму закону, КСУ у своєму рішенні не роз'яснив, яким чином громадянам України на закордонних виборчих дільницях реалізувати своє право обирати депутатів в одномандатних мажоритарних виборчих округах. Таким чином порушено принцип рівності виборчих прав громадян.

Громадянська мережа ОПОРА вимушена констатувати, що недостатня прозорість процесу розробки виборчого закону та погодження окремих положень між політичними силами негативно впливає на рівень відповідальності політиків за наслідки окремих компромісних рішень. В умовах фактичного старту кампанії звуження виборчих прав 400 тисяч громадян України не відповідає є цивілізованою міжнародним практикам вирішення подібних спорів. Голосування громадян України, які перебувають за кордоном, за кандидатів в одномандатних мажоритарних виборчих округах не суперечить сутності депутатського мандату Верховної Ради України та принципам рівності виборчих прав громадян.

Рішенням Конституційного суду України № 8-рп/2012 (<http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=174122>) у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України визнано неконституційними положення Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо можливості одночасного включення однієї і тієї ж особи до виборчого списку кандидатів у загальнодержавному багатомандатному та одномандатному мажоритарному окрузі.

Конституційний Суд України обґрунтував своє рішення таким чином:

- кандидату в народні депутати України, включеному до виборчого списку від політичної партії, надається більше правових можливостей для реалізації його права бути обраним народним депутатом України, що порушує конституційний принцип рівного виборчого права щодо кандидата у народні депутати України, який балотується тільки по одномандатному виборчому округу;
 - за одного й того ж кандидата в народні депутати України, якому закон надає можливість одночасно балотуватися по двох виборчих округах, виборці мають голосувати двічі, що є порушенням рівного виборчого права.
 - при одночасному обранні однієї і тієї ж особи народним депутатом у багатомандатному та одномандатному виборчих округах не забезпечується рівнозначний вплив голосів виборців на результати голосування.

Громадянська мережа ОПОРА невідкладно після підтримки Верховною Радою України нової редакції Закону «Про вибори народних депутатів України» заявила про неконституційність одного з положень тексту. Тотожне рішення Конституційного Суду № 1-рп/98 від 26.02.1998 року стосувалося аналогічної норми, яка застосовувалася під час виборів у 1998 та 2002 роках.

ОПОРА відзначає, що право «подвійного балотування» є відомою політичною технологією, спрямованою на вирішення внутрішньопартійних завдань. Застосування цієї норми під час парламентських виборів жодним чином не сприяло б реалізації принципу рівності виборчих прав громадян чи кандидатів.

РІШЕННЯ ЦВК ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КІЛЬКОСТІ ВИБОРЧИХ ОКРУГІВ У РЕГІОНАХ

Центральна виборча комісія виважено та професійно забезпечила процес визначення кількості одномандатних мажоритарних виборчих округів, які повинні бути утворені в Автономній Республіці Крим, 24-х областях, містах Київ та Севастополь. Врахувавши пропозиції громадського експертного середовища, ЦВК розподілила між усіма регіонами країни 225 виборчих округів, виходячи із кількості виборців, зареєстрованих в регіоні та на основі прозорого математичного розрахунку. Такий підхід дозволив визначити оптимальну кількість округів та забезпечив виборцям рівні можливості для представництва їх інтересів у парламенті. ОПОРА відзначає, що найгірші побоювання громадськості щодо потенційних зловживань не справдилися.

З початку року Центральна виборча комісія ухвалила 27 Постанов, що регулюють окремі питання застосування законодавства на чергових виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року. Найбільше цікавили громадськість рішення щодо утворення 225 одномандатних мажоритарних виборчих округів. Відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України», ЦВК зобов'язана була не пізніше ніж за двісті днів до дня голосування (кінцевий строк - 10 квітня) встановити кількість одномандатних виборчих округів (далі – одномандатних округів) в Автономній Республіці Крим, 24-х областях, містах Київ та Севастополь. Дискусійним прогнозовано стало питання щодо включення закордонних виборчих дільниць до столичних округів, оскільки відповідний пункт закону оскаржувався в Конституційному Суді. Від результатів безпосередньо залежало, чи будуть у Києві утворені додаткові округи. Іншим викликом став вибір методу обрахунку кількості одномандатних округів у кожному з регіонів. Формула, що потенційно могла бути застосована, турбувала як потенційних суб'єктів виборчого процесу, так і громадськість. Чинний закон не дає чітких критеріїв розподілу та встановлює допустиме відхилення кількості виборців у кожному з округів до 12% порівняно з середньою. Тож, якби підхід до вирішення даного питання носив маніпулятивний характер, а кількість територіальних виборчих одиниць визначалася з політичних мотивів, то вага мандату, умовно, на Сході та Заході України могла б бути непропорційно різною.

Втім, дочекавшись рішення КСУ, ЦВК своєю Постановою від 9 квітня 2012 року № 65 (<http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/ShowCard?id=27739&what=0>) встановила кількість одномандатних виборчих округів в Автономній Республіці Крим, 24-х областях, містах Київ та Севастополь. Варто відзначити, що метод обрахунку, обраний комісією є найпростішим та, одночасно, найбільш логічним: кількість округів пропорційна кількості зареєстрованих виборців. Значних відхилень при визначенні кількості округів, зокрема, в процесі врахування дробових залишків у межах регіонів, не виявлено. Кількість округів для виборів 2012 року у більшості регіонів співпала з показниками 2002 року, в якому вибори до ВРУ відбувалися за аналогічною змішаною виборчою системою. Винятком стали 5 областей. У зв'язку з демографічними показниками та зменшенням кількості виборців порівняно з 2002 роком, два округи забрано у Донецької та один - у Луганської областей. За рахунок перерозподілу, по одному округу було додано Києву, Київській та Івано-Франківській областям.

Таблиця. Кількість округів у кожному регіоні на виборах народних депутатів України у 2002 та 2012 рр.

Регіон	Кількість виборців станом на 31.03.2002 р.	Кількість округів на виборах 2002 р.	Кількість виборців станом на 19.04.2012 р.	Кількість округів на виборах 2012 р.	Порівняння змін
Автономна Республіка Крим	1 551 410	10	1 541 033	10	=
Вінницька область	1 381 801	8	1 297 161	8	=
Волинська область	777 857	5	784 960	5	=
Дніпропетровська область	2 824 467	17	2 711 940	17	=
Донецька область	3 696 887	23	3 412 231	21	-2
Житомирська область	1 076 806	6	1 014 402	6	=
Закарпатська область	905 573	6	960 018	6	=
Запорізька область	1 522 256	9	1 472 051	9	=
Івано-Франківська область	1 053 110	6	1 080 123	7	+1
Київська область	1 443 912	8	1 463 201	9	+1
Кіровоградська область	870 678	5	791 773	5	=
Луганська область	1 959 922	12	1 830 556	11	-1
Львівська область	2 015 185	12	1 983 810	12	=
Миколаївська область	952 383	6	938 612	6	=
Одеська область	1 837 578	11	1 833 194	11	=
Полтавська область	1 285 334	8	1 208 757	8	=
Рівненська область	854 559	5	871 124	5	=
Сумська область	1 015 296	6	945 722	6	=
Тернопільська область	859 352	5	863 217	5	=
Харківська область	2 313 259	14	2 200 550	14	=
Херсонська область	911 942	5	871 906	5	=
Хмельницька область	1 112 986	7	1 059 637	7	=
Черкаська область	1 112 453	7	1 051 642	7	=
Чернівецька область	698 760	4	704 075	4	=
Чернігівська область	992 313	6	893 486	6	=
м. Київ	2 078 744	12	2 159 363	13	+1
м. Севастополь	298 838	2	308 603	2	=
Всього	225	225			

На порядку денному стоїть питання про утворення одномандатних мажоритарних округів на постійній основі, тобто, визначення меж територіальних виборчих одиниць. ЦВК не пізніше як за сто вісімдесят днів до дня голосування (крайній строк - 30 квітня) повинна ухвалити відповідне рішення. На жаль, норми діючого виборчого законодавства не містять достатньо чітких вимог та критеріїв щодо формування одномандатних округів. Таким чином, нарізка меж округів може здійснюватись в інтересах окремих політичних сил чи кандидатів. У класичних виборчих практиках таке явище називається джерримендерінг – вибіркова демаркація виборчих округів, що організована з метою штучної зміни співвідношень політичних сил та результатів голосування.

Громадянська мережа ОПОРА проаналізує ЦВК рішення щодо утворення одномандатних мажоритарних округів на постійній основі, яке, зі слів голови комісії Володимира Шаповала, розглядатиметься під час засідання від 26 квітня.

АКТИВНІСТЬ ПОТЕНЦІЙНИХ КАНДИДАТІВ

Найбільшу активність у загальнонаціональному масштабі виявляють політичні сили, що за останніми соціологічними опитуваннями (зокрема, Фонд «Демократичні ініціативи», 30 березня – 4 квітня) мають перспективу подолати виборчий бар'єр (Партія регіонів, ВО «Батьківщина», «Фронт Змін», Комуністична Партія України, ВО «Свобода», «УДАР»). На другому місці ті кандидати та партії, які спрямовують свої зусилля на формування базової пізнаваності серед виборців («Україна – Вперед!»). Інші політичні сили обмежуються діяльністю в окремих областях чи макрорегіонах України. Партія регіонів демонструє активність по всій Україні. Опозиційні політичні сили, насамперед ВО «Батьківщина», «Фронт Змін», ВО «Свобода», «УДАР», «Громадянська позиція», перебувають у стані організаційної, ресурсної та кадрової трансформації. Передвиборча активність проявляється у розміщенні зовнішньої реклами, зустрічах потенційних кандидатів із виборцями, проведенні соціальних, благодійних заходів, акцій, спрямованих на молодь та протестного характеру дій, організації агітаційних заходів під виглядом опитувань громадської думки. Гучним фальстартом виборчої кампанії вирізняється політичний проект «Україна – Вперед!» Наталії Королевської. Значною проблемою може стати висунення опозиційними політичними силами кандидатів у регіонах, де за рейтингами та інституційною спроможністю вони поступаються партії влади. Відсутність впливових опозиційних кандидатів у базових для Партії регіонів областях Сходу та Півдня послабить належний взаємоконтроль між виборчими конкурентами.

Партії-гравці та територіальне покриття

У січні-квітні 2012 року Партія регіонів, ВО «Батьківщина», «Фронт Змін», Комуністична Партія України, ВО «Свобода», «УДАР», «Україна – Вперед!» розпочали активний період передвиборчої кампанії, яка охоплює абсолютну більшість регіонів України. Активність інших політичних партій, зокрема Народної партії, Радикальної партії України, Європейської партії України, «Громадянської позиції», поки обмежується окремими макрорегіонами чи областями. Впровадження змішаної виборчої системи посилює регіоналізацію діяльності тих політичних сил, які наразі не мають гарантій подолання виборчого бар'єру або не забезпечені системним представництвом у більшості областей України. Яскравим прикладом цієї тенденції є підвищена увага Народної партії до Житомирської області, де її лідер В. Литвин потенційно може балотуватись у одному з мажоритарних округів (аналогічні ситуації із Партією вільних демократів у Черкасах та «Єдиним центром» на Закарпатті, діяльність яких переважно обмежується одним регіоном).

Передвиборча активність Партії регіонів має системне представництво в усіх областях України. У окремих регіонах поряд з передвиборчими кампаніями партії влади розгортаються іміджеві ініціативи голів місцевих органів виконавчої влади (Б. Клімчук – Волинська область, А. Могильов – АР Крим, А. Шишацький – Донецька область, О. Вілкул – Дніпропе-

тровська область). Регіональний розподіл активності інших політичних сил є нерівномірним, оскільки проявляється залежність від організаційної спроможності місцевих осередків та наявності впливових лідерів. Ця тенденція особливо стосується ВО «Батьківщина», «УДАРу», КПУ, ВО «Свобода», «Громадянської позиції» та ін. Звертає на себе увагу особиста активність лідера ВО «Свобода» О.Тягнибока у східних та південних регіонах, де його політична сила традиційно не має потужної електоральної підтримки та організаційних структур.

Паралельно з фактичним стартом передвиборчої кампанії деякі політичні сили (ВО «Свобода», «УДАР», ВО «Батьківщина», «Україна – Вперед!», «Фронт змін») досі вирішують організаційні задачі, які пов'язані із зміною керівництва партійних осередків, внутрішніми конфліктами, фракційними переходами у місцевих радах, створенням первинних структур тощо. Процес інтеграції зусиль на регіональному рівні між опозиційними партіями залишається конфліктним, досягнуті компроміси поки що не призвели до практичного об'єднання потенціалів, кадрів та ресурсів.

Активність політичних гравців найчастіше проявляється через зовнішню рекламу, зустрічі потенційних кандидатів із виборцями, організації соціальних, благодійних, молодіжних та протестних акцій, агітаційних заходів під виглядом соціологічних та громадських опитувань. В окремих областях фіксуються випадки залучення місцевих рад до політичних дискусій чи протистоянь (ініціювання імпичменту Президенту України місцевими радами Західної України, ймовірність проведення дострокових виборів міського голови Чернівців, конфлікт між місцевими лідерами Партії регіонів та мером м. Горлівки Донецької області, протистояння між очільниками ВО «Свобода» на Тернопільщині тощо).

Активними є потенційні кандидати-мажоритарники, яких умовно можна поділити на 3 групи: висуванці від партій, самовисуванці, а також ті, хто продовжує активні перемовини щодо власної партійної приналежності. Значна частина потенційних кандидатів є чинними народними депутатами України, що дає їм перевагу. Останні використовують службові приводи для проведення агітаційної роботи на місцях. Специфічною є передвиборча ситуація у Закарпатській області, де гостро стоїть проблема узгодження виборчих округів між командами Партії регіонів та «Єдиного центру».

Особистості у виборчому процесі – регіональний вимір

Значна частина потенційних кандидатів-мажоритарників публічно не заявляють про свої наміри балотуватись, що пов'язано із централізацією процесу ухвалення рішень щодо розподілу виборчих округів. Винятком є відомі політики, які відкрито анонсують своє рішення у мажоритарних округах (Олександр Єфремов, Віктор Балоба, Василь Онопенко, Тарас Чорновіл, Валентин Наливайченко, Олександр Мороз, Петро Порошенко, Павло Жербівський, Станіслав Ніколаєнко), а також ряд місцевих лідерів.

Для опозиційних партій значною проблемою може стати висунення кандидатів у регіонах, де за рейтингами вони традиційно поступаються Партії регіонів. Поточна передвиборча активність вже засвідчує брак потужних опозиційних фігур у Східній та Південній Україні. Якісно іншими є передвиборчі умови Партії регіонів у тих областях, де її рейтинги традиційно є низькими. Партія регіонів може у значно більшій мірі, ніж у попередніх виборчих кампаніях розраховувати на лояльність кандидатів-вихідців із місцевого бізнесу та управлінської сфери, а також спиратись на самовисуванців. Ця ситуація несе певні ризики для дотримання стандартів конкурентних виборів, оскільки відсутність впливових опозиційних мажоритарників у базових для Партії регіонів областях послабить взаємний контроль між конкурентами.

Значний інтерес викликають заяви щодо перспектив висунення у мажоритарних виборчих округах чинних міських голів обласних центрів та голів місцевих рад. Публічно анонсувалось висунення кандидатом у мажоритарному окрузі голови Закарпатської облдержадміністрації Олександра Ледиди. Міські голови Володимир Сальдо (Херсон), Віктор Анушкевичус (Івано-Франківськ), Сергій Одарич (Черкаси), Володимир Дебой (Житомир), імовірно, виставлятимуть свої кандидатури на виборах. Є публічні підстави прогнозува-

ти участь у мажоритарних виборах голів Закарпатської, Тернопільської, Івано-Франківської обласних рад – Івана Балого, Олексія Кайди, Олександра Сича. Не виключається участь у виборах голови Волинської облдержадміністрації Бориса Клімчука, планують висувати свої кандидатури заступники голів Миколаївської, Закарпатської, Дніпропетровської облдержадміністрацій. Балотування місцевих посадовців потенційно сприятиме підвищенню конфліктності передвиборчої кампанії, оскільки політичний поділ парламентських виборів поглиблюватиметься локальними інтересами та протистояннями.

Враховуючи передвиборчу активність у регіонах України можна виокремити потенційних кандидатів-мажоритарників (вказані найбільш відомі та активні лідери):

Партія регіонів:

Народні депутати України: Олександр Зац, Володимир Толстенко, Владислав Забарський (Автономна республіка Крим); Григорій Калетник (Вінницька обл.), Григорій Смітюх (Волинська обл.); Тетяна Бахтеєва, Віталій Борт, Ігор Шкиря, Микола Янковський, Владислав Лук'янов, Сергій Ключев, Денис Омелянович, Олексій Білий, Юхим Звягільський (Донецька обл.), Сергій Мошак (Закарпатська обл.), Ярослав Сухий, Володимир Богуслаєв, Артем Пшонка (Запорізька обл.), Олександр Єфремов, Олексій Кунченко, Володимир Вечерко (Луганська область); Петро Писарчук (Львівська обл.), Володимир Наконечний (Миколаївська область), Андрій Деркач (Сумська обл.); Олександр Фельдман, Ірина Бережна, Ірина Горіна (Харківська обл.); Микола Баграєв, Олександр Журавко (Херсонська обл.); Ігор Савченко (Черкаська обл.); Микола Романюк, Іван Попеску (Чернівецька обл.), народні депутати України Сергій Андрос та Едуард Прутник (Чернігівська обл.).

Місцеві лідери: Голова Волинської ОДА Борис Клімчук (Волинська обл.); Заступник голови облдержадміністрації Іван Ступак, заступник голови обласної ради Андрій Шибко, заступник міського голови Дніпропетровська Ігор Циркін (Дніпропетровська обл.), голова громадської організації «Громадянська ініціатива» Валерій Омельченко (Донецька обл.), міський голова Житомира Володимир Дебой (Житомирська обл.); голова облдержадміністрації Олександр Ледида, заступники голови облдержадміністрації Іван Бушко та Іван Качур, голова райдержадміністрації Михайло Шелевер, депутат обласної ради Степан Деркач (Закарпатська обл.); депутат обласної ради Богдан Гдичинський (Івано-Франківська обл.); депутат обласної ради Сергій Горохов (Луганська область); заступник голови облдержадміністрації Віталій Травянка, міський голова Вознесенська Юрій Гержов (Партія регіонів), голова фракції Партії регіонів в міській раді Миколаєва Артем Іллюк (Миколаївська обл.); міський голова Полтави Олександр Мамай (Полтавська обл.), заступник обласної ради Олег Бояринцев (Сумська область); колишній голова облдержадміністрації Михайло Цимбалюк (Тернопільська обл.), депутат Харківської міської ради Анатолій Денисенко (Харківська обл.), міський голова Херсона Володимир Сальдо (Херсонська обл.);

Представники центральних органів влади, державних та приватних корпорацій:

Голова Правління НАК «Нафтогаз України» Євген Бакулін (Миколаївська обл.);
Голова Державного агентства резерву України Олександр Лелюк (Полтавська обл.);
Голова Державного комітету лісового господарства України Микола Шершун (Рівненська обл.);

Голова Федерації роботодавців України Дмитро Фірташ (Чернівецька обл.).

Об'єднана опозиція (ВО «Батьківщина», «Фронт змін», «Народна самооборона» та ін.)

Народні депутати України: Сергій Пашинський (Житомирська обл.), Іван Стойка, Сергія Каменяш (Закарпатська обл.), Тарас Стецьків, Сергій Курпіль, Андрій Шкіль, Олександр Гудима, Андрій Парубій (Львівська обл.); Віктор Матчук, Сергій Кошин (Рівненська обл.), народний депутат України Віктор Шемчук (Тернопільська обл.), Олег Лукашук (Хмельницька обл.), віце-спікер Верховної ради України Микола Томенко (Черкаська обл.), Геннадій Москаль (Чернівецька обл.), Валерій Дубіль (Чернігівська обл.).

Персональну активність представників опозиції у виборчих округах обмежує незавершеність переговорів щодо висунення єдиних кандидатів.

Комуністична партія України

Народні депутати України: Володимир Кравченко та Євген Волинець (Донецька обл.); Валерій Бевз (Вінницька обл.) Алла Александровська (Харківська обл.).

КПУ офіційно заявила, що обласні комітети партії визначили перелік кандидатів у всіх виборчих округах, але його оприлюднення відкладається до моменту визначення меж виборчих округів.

ВО «Свобода»

Лідер ВО «Свобода» Олег Тягнибок публічно заявляв про відсутність кандидатів-мажоритарників партії, які б почали проводити передвиборчу кампанію до прийняття компромісних рішень опозиційним Комітетом опору диктатурі. Тим не менш, у Івано-Франківській та Тернопільській областях спостерігаються активні дії потенційних кандидатів – мажоритарників від цієї політичної сили.

Народна партія України

Народні депутати України: Голова Верховної ради України Володимир Литвин (Житомирська обл.), Віктор Баранов (Запорізька обл.), Сергій Терещук (Черкаська обл.). Також проявляє активність бізнесмен, колишній народний депутат України Ігор Єремеев (Волинська обл.).

«Єдиний центр»

Специфіка передвиборчої активності цієї політичної сили полягає у концентрації зусиль у межах однієї Закарпатської області. Партія висуватиме у цій області міністра надзвичайних ситуацій України Віктора Балого, заступника голови облради Івана Балого, депутата обласної ради Павло Балого, народний депутат України Василь Петьовка, ректора Ужгородського національного університету Миколу Вегеша, відомого нейрохірурга Володимира Смолянка.

Інші партії:

«Україна майбутнього»: голова партії Станіслав Олійник (Дніпропетровська обл.),

Радикальна партія: голова партії, народний депутат України Олег Ляшко (Житомирська обл.);

«Наша Україна»: голова партії Валентин Наливайченко (Тернопільська обл.)

Партія вільних демократів: Сергій Одарич (Черкаська обл.);

«Об'єднані ліві та селяни»: голова партії Станіслав Ніколаєнко (Херсонська обл.), заступник голови партії Йосиф Вінський (Хмельницька обл.);

Українська платформа «Собор»: голова партії, народний депутат України Павло Жебрівський.

Партія «Відродження»: підприємці Богдан та Ярослав Дубневичі (Львівська обл.).

Партія «Союз»: Лев Миримський (АР Крим).

Самовисуванці: міністр економіки і торгівлі України Петро Порошенко, колишній голова ВСУ Василь Онопенко (згідно його заяви Вінницька чи Чернівецька обл.), колишній міністр юстиції Микола Оніщук (Житомирська обл.), народний депутат України Ігор Палиця (Волинська обл.), підприємець Загід Краснов (Дніпропетровська обл.), колишній міський голова Запоріжжя Євген Карташов (Запорізька обл.), голова депутатської групи «Реформи заради майбутнього» Ігор Рибаків (Чернігівська обл.), колишній міністр транспорту Микола Рудьковський (Чернігівська обл.), народний депутат України Богдан Губський (Черкаська обл.), народний депутат України Тарас Чорновіл (м. Київ).

РЕГІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ СТАРТОМ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ

Про початок активного етапу виборчої кампанії свідчать окремі інциденти, що безпосередньо стосуються потенційних суб'єктів виборчого процесу. Конфлікти є поодинокими, втім, їх поширення ближче до офіційного старту кампанії зашкодить реалізації принципу конкурентних виборів. Організаційні конфлікти супроводжують процес реструктуризації локальних парторганізацій та поділ майбутніх округів між кандидатами. Це притаманно як партіям опозиційного, так і умовно провладного блоку. Конфліктні ситуації виникають також між різними групами впливу в складі однієї політичної сили. Продовжуються політичного типу міграційні процеси, наслідком яких є зміна партійної орієнтації посадових осіб в органах місцевого самоврядування. Перевірки з боку контролюючих чи податкових органів у потенційних кандидатів, останні безпосередньо пов'язують із наближенням виборчої кампанії. Зафіксовано також приклади обмеження права громадян на мирні зібрання через суд, чи відмову в оренді приміщень окремим політикам та партійним організаціям для організації зустрічі з виборцями.

Організаційні конфлікти та поділ округів між кандидатами

Змішана виборча система та рішення Конституційного Суду щодо невідповідності основному закону права кандидата на одночасне висування у мажоритарному окрузі та за списками партій, мотивують політиків до вибору місця балотування. Праймеріз, як інструмент прозорого відбору найбільш перспективних кандидатів в межах партії використовувався на теренах України переважно в якості PR-ходу. Розподіл округів між кандидатами від однієї партії, чи групи політичних організацій, що домовились про об'єднання зусиль під час виборів, здійснюється без належного рівня прозорості процесу. Така тенденція притаманна не лише опозиційним партіям, які на національному рівні домовилися про координацію зусиль, а й партії влади. До прикладу, в одномандатному мажоритарному виборчому окрузі з центром в **місті Сарни Рівненської області** одночасно до Верховної Ради балотуватимуться два представники ВО «Батьківщина»: Микола Кучерук як кандидат від об'єднаної опозиції та Олександр Данильчук – самовисуванець. А у **Тернопільській області** одразу два члени Партії регіонів претендують на один із північних виборчих округів, а саме, народний депутат Орест Муц та підтримуваний місцевою адміністрацією Володимир Клименко, голова Правління Укрінбанку. На **Закарпатті** - напружені відносини між осередками Партії регіонів та «Єдиним Центром». Раніше місцеві медіа відкрито повідомляли про переговори між двома політичними структурами про те, що кожна претендуватиме лише на три округи. Втім, переговори зайшли в глухий кут.

Непорозуміння у регіонах навколо Комітету опору диктатурі розпочалися ще на початку року, коли три найбільші опозиційні партії (ВО «Батьківщина, ВО «Свобода» та «Фронт Змін») підписали угоду про спільні дії, з метою координації зусиль у ході виборчої кампанії. Зокрема, на **Львівщині** такий крок викликав обурення у представників інших учасників КОДу, яких формально не запросили до підписання документу, натомість заявивши, що угода є відкритою. Як наслідок, у березні 2012 року 8 політичних сил («Наша Україна», НРУ, «Українська партія», «Україна Соборна» УРП, УРП «Собор», ПРП, Партія захисників Вітчизни) оприлюднили власну заяву про спільні дії. А 23 березня 2012 року з КОДу Львівщини було виключено обласну організацію Української народної партії (УНП), у зв'язку з результатами голосування у обласній раді за висловлення недовіри голові Львівської ОДА Михайлу Костюку. Троє депутатів облради від УНП діяли в розріз з іншими опозиційними партіями. Саме трьох голосів не вистачило для результативного рішення. На **Рівненщині** конфлікт в Комітеті опору диктатурі виник через УНП. Так, лідер обласної організації Світлана Ніколіна публічно виступила проти принципу відбору кандидатів для балотування у мажоритарних округах, яке приймали в столиці, а не на місцях.

Інституційні ротації до початку виборчої кампанії, що супроводжуються публічним чи прихованим протистоянням є доволі поширеним явищем. З одного боку, до моменту утворення штабів партійні організації повинні переглянути власну інституційну спроможність до організації виборів, а з іншого, результати такого типу ревізій подекуди є неоднозначними. Наприклад, місцеве управління юстиції відмовилося вносити зміни до керівного складу Сокирянської районної організації (**Чернівецька область**) ВО «Батьківщина», мотивуючи це тим, що аналогічні документи вже подано від іншої групи осіб. Ними виявилися колишні партійці «Батьківщини», працівники райдержадміністрації, яких було виключено з лав політичної сили. Не зважаючи на фактичну реєстрацію політичних клонів, орган юстиції не вчинив жодних дій для відновлення порядку, будучи поінформованим щодо фіктивності однієї зі звітно-виборчих конференцій. А от у **Черкаському** обласному осередку ВО «Свобода» без видимих на те причин відбулася заміна керівного складу організації. Новим керманічем обласного виборчого штабу ВО «Свобода» замість Сергія Рудика, колишнього лідера партії «ПОРА» та заступника мера Києва Леоніда Черновецького обрано іншого колишнього «пориста», депутата Тернопільської обласної ради і керівника кримського осередку ВО «Свобода» Едуарда Леонова. Виконуючим обов'язки голови обласної організації призначено Юрія Ботнара, який раніше працював заступником голови обласної організації ВО «Свобода» з питань молодіжної політики та очолював Уманську міську організацію партії і прес-службу обласного осередку. Колишній керівник «Свободи» в Черкаській області Тетяна Черномаз призначена на «почесну» посаду радника Олега Тягнибока з питань Черкащини. Багаторічний голова Черкаської міської організації Михайло Вакуленко теж втратив свою посаду.

Політична міграція на рівні місцевого самоврядування пов'язана з добровільною зміною політичної орієнтації окремих посадовців подекуди супроводжується заявами про зовнішній тиск. Останнє є більш характерним явищем для невеликих міст. До прикладу, нещодавно лави Партії регіонів поповнилися **Запорізьким** міським головою Олександром Сіном, який балотувався від партії «Батьківщина». Ще у грудні 2010 року Сін призупинив своє членство у опозиційній партії, а 21 березня 2012 року вступив до партії влади. В той же час, міський голова Нетішина Хмельницької області Ольга Омельчук заявила про усунення з посад тих міських голів, які не представляють інтереси Партії регіонів. У першій половині березня були відсторонені від виконання своїх обов'язків мери трьох міст-спутників українських атомних станцій: **Южноукраїнська Миколаївської області** Андрій Стулін, **Нетішина Хмельницької області** Ольга Омельчук та **Кузнецовська Рівненської області** Сергій Анощенко.

27 березня 2012 року на засіданні ради **Луганської** міської Партії регіонів, виключено з лав організації міського голову Олександрівська (адміністративно входить до м. Луганська) Миколу Грекова за формулюванням «у зв'язку з порушенням етичних норм». Греков різко критикував діяльність міського голову Луганська Сергія Кравченка та керівництво Партії регіонів за їх кадрову політику та не виключав своєї участі у парламентській кампанії в одному з мажоритарних округів міста. Не менш гострий конфлікт розгортається у **Стаханові** (Луганська область). Міський голова Юрій Борисов (позапартійний) часто критикує керівництво області та підтримує кампанію зі збору підписів щодо відкликання депутатів Стаханівської міської ради Уколової Ганни, Приступи Олени, Дмитрієва Андрія, Маслика Максима (члени ПР, обрані за мажоритарними округами). На думку експертів, вищезазначений процес безпосередньо пов'язаний зі створенням сприятливих умов для депутата Луганської обласної ради Сергія Шахова по висуванню його кандидатури на виборах до Верховної Ради України за одним із мажоритарних округів (м.м. Стаханів, Первомайськ). 7 квітня в Стаханові в приміщенні КРЦ «Ніка» відбулися збори територіальної громади щодо питання організації місцевого референдуму «Про дострокове припинення повноважень міського голову м. Стаханів». Головою ініціативної групи обрано Сергія Жевлакова, экс-міського голову Стаханова (2006-2010), члена Партії Регіонів.

Перешкоджання проведенню мирних зібрань чи зустрічей із виборцями стало більш поширеним явищем, зокрема у східних регіонах. Про відмови у наданні в оренду за-здалегідь узгодженого приміщення для зустрічей із виборцями у **Харкові та Луганську** заявив Олег Тягнибок, лідер ВО «Свобода». А **Новоселицькій** районній організації партії «УДАР» (Чернівецька область) без пояснень не дозволили провести зібрання в орендованому приміщенні місцевого будинку культури. В **Запоріжжі** рішенням суду заборонено проведення акції запланованої активістами «Фронту змін», ВО «Свобода», ВО «Батьківщина». Формально судові рішення ухвалено у зв'язку з поданням повідомлення на проведення заходу в тому ж місці та аналогічних часових рамках від Партії регіонів. Про перешкоджання політичної діяльності у **Харківській області** публічно заявляють партії «Батьківщина» та «Свобода». Харківський окружний адміністративний суд прийняв до розгляду прохання мерії та виніс рішення про безстрокову заборону з 7 квітня проведення акцій біля Апеляційного суду Харківської області, де 19 квітня починається суд у справі экс-прем'єра Ю. Тимошенко. Мерія також звернулася до суду із проханням заборонити проведення масових акцій біля Апеляційного суду та Качанівської колонії, повідомлення про проведення яких 18 квітня надійшли від Київської міської організації ВО «Батьківщина» та народного депутата Андрія Кожем'якіна, 5-ти районних у м. Харків партійних організацій ВО «Батьківщина», Харківської міської організації ВО «Свобода» та Харківського обласного комітету Оборони прав людини. 18 квітня Харківський окружний адміністративний суд задовольнив прохання міської ради й заборонив проведення заходів.

Перевірки з боку контролюючих та податкових органів, резонансні судові рішення

Потенційні кандидати, частина з яких публічно заявила про готовність взяти участь у виборах до Верховної Ради України, пов'язують активні дії щодо них з боку контролюючих органів з власною політичною діяльністю. Не останнє місце у цих конфліктах відведено судам. До прикладу, в **Херсоні** щодо директора та головного бухгалтера підприємства «Будмеханізація», яке пов'язують з народним депутатом Юрієм Одарченком, відкрито кримінальні справи. Керівникам інкримінують ухилення від сплати податків за 2005-2011 роки, хоча за цей період організація вже проходила аудиторські та податкові перевірки. Крім того, податкова вимагає стягнення з підприємства значної суми коштів. А Служба безпеки України заявила про власну перевірку діяльності підприємства у зв'язку з виявленими «ознаками фіктивної діяльності». Найбільшого розголосу на **Волині** отримала справа з обшуком організованим СБУ в офісах фірм, що належать бізнесмену, члену Народної партії Ігорю Єремееву, який аносував своє висування. Конфліктна ситуація виникла через неповернення кредиту Банку «Надра». В останній місяць відбулися обшуки податківців на фірмах бізнесмена, депутата облради Василя Столяра, який також заявив про свою участь у виборах. Аналогічна ситуація виникла з агрогосподарствами потенційного кандидата у депутати ВРУ Аркадія Корнацького на Миколаївщині. ТОВ «Агрофірма Корнацьких» перевіряється податківцями, а в київській квартирі бізнесмена відбувся обшук.

Показовий судовий процес відбувся у **Полтавській області** над Ковалівським сільським головою, «свободівцем» Юрієм Бубликом. На виборах 2010 року «Свобода» на чолі з Бубликом отримала 18 мандатів з 30 у Ковалівській сільській раді, в підпорядкуванні якої 11 населених пунктів неподалік обласного центру. Полтавський районний суд засудив «свободівця» до трьох років «умовно» без права обіймати керівні посади. Політику інкримінують завдання бюджету збитків на суму в 31 000 гривень, які, відповідно до рішення суду, були незаконно використані для проведення аудиту щодо виділення земельних ділянок його попередниками. Вирок, якщо його не буде оскаржено під час апеляції, не дасть можливість взяти участь у парламентських виборах.

УЧАСТЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ще задовго до офіційного старту виборчої кампанії в Україні, посадові особи органів місцевої влади активізували діяльність, спрямовану на популяризацію та підтримку в регіонах кандидатів і партій – потенційних учасників виборів до Верховної Ради. Найбільш розповсюдженим явищем, зафіксованим спостерігачами Громадянської мережі ОПОРА, стало цілеспрямоване використання чиновниками владних повноважень та ресурсів для здійснення агітації в інтересах окремих кандидатів чи політичних сил. Поряд з тим, набуває поширення практика використання різного роду соціальних ініціатив, які реалізуються за бюджетні кошти, для рекламування конкретних політиків чи партій.

Посадові особи органів місцевої влади (керівники державних адміністрацій і міські голови насамперед), користуючись своїм службовим становищем, вдаються до агітаційних заходів на користь певних кандидатів чи партій. Українське законодавство сприяє появі таких випадків та не встановлює обмежень щодо агітації до офіційного початку виборчої кампанії.

Так, в **Сумській області** голова ОДА Юрій Чмирь в лютому видав розпорядження про проведення єдиних інформаційних днів в області. Згідно цього документу голови районних державних адміністрацій, а також міські голови зобов'язані забезпечити проведення єдиних інформаційних заходів з трудовими колективами у другий та четвертий четвер кожного місяця. Їхньою формальною метою є задоволення конституційних прав громадян на інформацію щодо пріоритетів та напрямків реалізації державної політики, стану соціально-економічного розвитку держави та області. Однак тематику інформаційних днів затверджує особисто голова Сумської ОДА. Керівники районних держадміністрацій та структурних підрозділів обласної державної адміністрації зобов'язані оперативно реагувати на пропозиції та зауваження, висловлені під час проведення інформаційних днів, а також надати дані головному управлінню зв'язків з громадськістю про результати. До прикладу, 13 квітня Сумська ОДА визначила до обговорення таку тему: «Основні положення Послання Президента України Віктора Януковича до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2011 році» і «Підвищення конкурентоспроможності та розвиток регіону». Таким чином, реалізація таких зустрічей безпосередньо перед та під час виборчої кампанії є інструментом системної агітаційної роботи з боку чиновників адміністрацій і муніципалітетів Сумщини.

Деяко схожу активність зафіксовано у **Чернівецькій області**, де від Головного управління охорони здоров'я Чернівецької ОДА в усіх медичних установах області розповсюджено лист із закликом сприяти популяризації нових соціальних ініціатив Президента України.

У **Волинській області** голова ОДА Борис Клімчук під час своїх виступів відверто агітує за діючих нардепів Адама Мартинюка, Григорія Смітюха, Ігоря Палицю. «Губернатор» рекламує цих політиків за лобізм на користь області. Схожий випадок зафіксовано на **Херсонщині**, де голова ОДА публічно оголосив про свою підтримку міського голови обласного центру Володимира Сальдо на одному з мажоритарних округів.

У **Харківській області** міський голова обласного центру Геннадій Кернес із 27 березня по 19 квітня провів зустрічі з мешканцями у 8-ми районах, із метою адресного вирішення проблем ветеранів та пенсіонерів. Заходи проходили за участі керівників профільних управлінь і департаментів мерії та потенційних кандидатів-мажоритарників від Партії регіонів. Усі вісім зустрічей широко висвітлювалися у комунальних ЗМІ.

У **Тернопільській області** на біл-бордах із Великоднім привітанням від голови обласної ради Олексія Кайди також розміщено й одне з гасел ВО «Свобода». Тоді, як в **Дніпропетровській області** заходи, що проходять під патронатом голови облдержадміністрації Олександра Вілкула, оформлюються символікою Партії Регіонів – біло-блакитними прапорами і кульками. На **Рівненщині** у холі спільного адміністративного приміщення ОДА та обласної ради на стійці гардеробу залишають газети Партії регіонів, з якими кожен бажаючий може ознайомитися.

Окремі партії та потенційні кандидати цілеспрямовано використовують державні чи регіональні соціальні проекти (програми), з метою здобуття прихильності і мобілізації конкретних категорій виборців (пенсіонерів, молоді, батьків). Більшість таких проектів носять ситуативний характер і спрямовані на демонстрацію безпосередньої турботи про громадян з боку представників влади, які претендують на депутатські мандати.

Так, в Криму Партією регіонів у співробітництві з Радою міністрів Криму було ініційовано проект «Соціальна картка», в рамках якого підписано меморандуми про взаєморозуміння з представниками великих торговельних мереж. Відповідно до документа торговельні мережі взяли на себе зобов'язання надавати власникам карт з числа громадян пільгових категорій знижки в розмірі не менше 7% на товари. Для реалізації програми з бюджету Криму виділено 750 тис. грн. У Херсонській області для реклами Партії регіонів використовується Херсонська міська цільова програма «Соціальний захист-2012» - кожної сесії до неї вносяться зміни для допомоги конкретним особам та установам, які обов'язково висвітлюються як дарунок від партії влади.

АГІТАЦІЙНА КАМПАНІЯ ДО ПОЧАТКУ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Політичні партії та окремі діячі розпочали виборчу кампанію задовго до визначеного законодавством терміну. Хоч із формальної точки зору це прямо не порушує вимог українського законодавства, але суперечить принципу рівних можливостей. У той же час, агітація, що супроводжується розповсюдженням товарів, послуг, грошей, відповідно до чинного законодавства є виявом прямого чи прихованого підкупу виборців і повинна каратися відповідно до адміністративного та кримінального законодавства. Недобросовісні практики ведення агітаційної діяльності ставлять під сумнів готовність окремих кандидатів до вільної та чесної конкуренції. Крім того, у ЗМІ зростає кількість замовних іміджевих матеріалів. Попри те, що виборчі округи ще не створені, майбутні кандидати в депутати вже зараз працюють із потенційними виборцями.

Тенденції щодо агітаційних заходів

1. У всіх регіонах активно використовуються носії зовнішньої реклами. Особливо характерним цей засіб агітації є для нових політичних проектів. Кандидати вітають виборців із державними та релігійними святами, використовують біл-борди для підвищення пізнаваності політичних сил. У регіонах, де підтримка окремих партій є незначною, або ж виборці ідеологічно не сприймають їх ідеологічну платформу, кандидати не згадують про партійну приналежність. Якщо ж рейтинг політичної сили є достатньо високим, щоб підтримати кандидата, то паралельне позиціонування широко використовується.

2. За останні кілька місяців у місцевих ЗМІ значно зростає кількість публікацій та сюжетів агітаційного характеру. Непоодинокими є випадки подачі таких матеріалів без відповідного маркування. Явище притаманне усім видам ЗМІ, особливо державної та комунальної форми власності. Більшість публікацій стосується провладних політиків, матеріали про яких лояльного або позитивного змісту. В місцевих медіа також збільшилась кількість виступів та інтерв'ю посадових осіб, які роз'яснюють соціальні ініціативи Президента. В окремих регіонах на місцевих телеканалах започатковано спеціальні телепроекти. Поодинокими є випадки розміщення матеріалів з елементами чорного піару.

3. Потенційні кандидати-мажоритарники активно займаються виборчим благодійництвом, надають матеріальну допомогу виборцям. Така форма прихованої агітації направлена як на соціально важливі об'єкти, так і безпосередньо на громадян через фінансову підтримку бюджетних організацій, передачу обладнання різного типу установам, роздачу продуктових чи лікарських наборів, цільову матеріальну допомогу та грошові стипендії. Виборча благодійність здійснюється як від імені конкретних політиків, так і через спеціально створені громадські організації чи благодійні фонди. Поширеною також є прак-

тика **благодійництва за державний кошт**. Наприклад, чиновники купують обладнання для закладів освіти чи медицини, але їх вручення висвітлюється як особисте досягнення приватної особи. Зустрічаються приклади, коли відремонтовані за кошти бюджету об'єкти маркуються іменними табличками чи логотипом партії. Відновлено практику урочистої видачі актів на земельні паї за участю чиновників, що була поширена під час останньої президентської кампанії 2010 року.

4. Серед інших форм агітації партіями та політиками використовуються **традиційні інформаційні намети, розповсюджується партійна література, організовуються фіктивні соціологічні опитування, розважальні заходи**.

Приклади агітаційної діяльності

1. **Біл-борди та сіті-лайти** найбільше використовуються «Партією регіонів» та «Україна – Вперед!». Перша постійно вітає виборців із державними та церковними святами. Допомагають їй у цьому й керівники місцевих органів влади, біл-борди яких теж марковані символікою Партії регіонів, хоч формально така продукція називається соціальною рекламою. Лідером за кількістю носіїв зовнішньої реклами без сумніву є народний депутат Наталія Королевська та її політичний проект «Україна – Вперед!» Інші політичні сили використовують зовнішню рекламу в окремих цільових регіонах. Наприклад, партія «Фронт змін» популяризує свою діяльність лише в окремих областях (Кіровоградська, Полтавська), а Комуністична партія України – в центральних та східних (Вінницька, Дніпропетровська, Чернігівська, Черкаська). Протягом останнього місяця в межах країни різко зросла кількість зовнішньої реклами Віктора Медведчука та його громадського проекту «Український вибір».

2. Майбутні кандидати в мажоритарних округах теж активно використовують **зовнішню рекламу**. Так, біл-борди з власним зображенням розмістили сімферопольський лідер партії «Союз» Лев Миримський, перший заступник міського голови Кривого Рогу, голова міської організації ПР Костянтин Павлов та народний депутат Ігор Рибаків на Чернігівщині.

3. В останній період у місцевих ЗМІ суттєво зросла кількість **матеріалів іміджевого та передвиборчого характеру**, які рідко позначаються як політична реклама. Зокрема, приховану рекламу на підтримку потенційних привладних мажоритарників активно застосовують черкаська обласна газета «Вечірні Черкаси», газета Донецької облради та облдержадміністрації «Жизнь», криворізька комунальна газета «Червоний гірник».

4. В окремих регіонах спеціально під політиків почали створювати **окремі телевізійні передачі чи рубрики в газетах**. Наприклад, у Волинській області очільниця обласної організації Європейської партії України, депутат Луцької міської ради Олена Голева започаткувала та веде на обласному державному телеканалі власну програму «Народний адвокат». А у Запоріжжі на ТРК «Алекс» за участі першого заступника голови ОДА Олександра Бережного почала виходити передача «Добро пожаловаться», в якій висвітлюються проблеми житлово-комунальної сфери міста.

5. У деяких областях зафіксовано випадки застосування **«чорного піару»** у ЗМІ. Наприклад, у Чернігові, від імені громадської організації «За Чернігів» розповсюджувався інформаційний бюлетень із негативною інформацією про місцевий осередок партії «Демократичний альянс». У Херсоні з'явилися публікації проти місцевих політиків: Антонівського сільського голову, керівника Херсонської міської організації партії «УДАР» Ігоря Семенчева (газета Херсонський вісник), народного депутата від БЮТ Юрія Одарченка (газета «Горожанин та Горожанка»), Херсонського міського голови Володимира Сальдо (газети «Гривна», «В гору»).

6. Окремі політики спеціально для виборчих цілей відкрили або активізували **діяльність власних благодійних фондів та громадських організацій**, через які надають виборцям різноманітну допомогу. До прикладу, народний депутат Ігор Палиця створив фонд «Новий Луцьк» спрямований на допомогу жителям міста у питаннях освіти, спорту та охорони довкілля. А благодійний фонд народного депутата України Ігоря Шкирі активізував свою діяльність у Горлівці, Дзержинську, Дебальцевому (Донецька область), де здійснив

комп'ютеризацію закладів освіти та ветеранських організацій тощо. Інший народний депутат Денис Омелянович спільно із благодійним фондом Бориса Колеснікова передав Костянтинівській станції швидкої допомоги сучасні реанімаційні автомобілі.

Бурхливі соціальні акції розгорнуто і на Черкащині народним депутатом Богданом Губським, зокрема: проект «Освіта і духовність», організація концертів за участі столичних та місцевих артистів тощо.

Інших прикладів такої благодійності дуже багато, зокрема, напередодні виборів по всій країні створені або ж активізували свою роботу різноманітні благодійні фонди та громадські організації, а саме: у Хмельницькій області «Благовіст» (Івана Гладуняка), у Львівській - «І словом, і ділом» (братів Дубневичів) та «Добре серце» (Олега Канівця), у Рівненській - Фонд Віктора Матчука, «Любіть Україну» (Данила Корилкевича), «Наш Край» (Василя Яницького), у Тернопільській - «Галичина-Волинь» (Віктора Клименка), «Україна свята родина» (Іван Матієшина), у Івано-Франківській - Благодійна фундація В'ячеслава Кредісова, у Полтавській - «Моя Полтавщина» (Володимира Пилипенка), «Наш Дім - Полтава» (Олександра Мамая), у Чернігівській - «Єдиний світ» (Едуарда Прутніка), Благодійний фонд Миколи Рудьковського, «Європа» (Валерія Дубіля), у Вінницькій - «Примирення» (Володимира Продивуса), у Черкаській - «Дитячий світ» (Валентини Жуковської).

8. Є випадки, коли політики, перш за все посадовці органів влади, **використовують державні ресурси** та державні програми для власної реклами. Так, у Дніпропетровську біля нещодавно збудованого за бюджетні кошти дитячого майданчика вивішено табличку з іменами голови облдержадміністрації Олександра Вілкула та його заступника Івана Ступака. У Київській області (Вишгородський та Обухівський райони) місцеві чиновники почали активно роздавати акти на землю. В північних районах Волинській області при здачі в експлуатацію нових бюджетних установ, побудованих чи відремонтованих за кошти держбюджету місцеві чиновники наголошують на особистій допомозі народних депутатів Адама Мартинюка та Григорія Смітюха, які планують балотуватися у цих округах.

9. Іноді благодійні акції політиків використовуються для **збору інформації необхідної для майбутньої фальсифікації виборів**. Так, у м. Алчевськ Луганської області було створено представництво благодійного фонду впливового у регіоні підприємця, депутата Луганської обласної ради Сергія Шахова. Представники зазначеного фонду обдзвонювали пенсіонерів міст Алчевськ та Брянка, й інших прилеглих населених пунктів, та пропонували надати щомісячну благодійну допомогу у розмірі 50 грн. в обмін за надання паспортних даних. Пенсіонерів агітували голосувати на майбутніх виборах за С.Шахова.

10. Серед інших методів агітації варто відзначити такі, як:

- **псевдоопитування** («Українське молодіжне інформаційне агентство» проводило «опитування громадської думки» під час якого, між іншим, агітували за нового політичного лідера Наталію Королевську);

- **прибирання населених пунктів** (у м. Івано-Франківськ та Тлумацькому районі партія «УДАР» провела акцію з прибирання території та посадки дерев);

- **зустрічі з виборцями** (в 8-ми районах Харкова було проведені зустрічі міського голови Генадія Кернеса з ветеранами війни та пенсіонерами за участю майбутніх кандидатів-мажоритарників.);

- **присудження премій та стипендій** (Рада опозиційних сил Черкащини заснувала премію для журналістів за об'єктивне висвітлення подій у 3-х номінаціях - за об'єктивне висвітлення діяльності влади, за висвітлення проблем малого й середнього бізнесу та творчий конкурс);

- **використання нестандартних прийомів** (народний депутат Олег Ляшко під час чергового візиту на Черкащину побував у гуртожитку Черкаського політехнічного технікуму де разом зі студентами смажив картоплю).